

Klass i barnlitteratur

Klass i bilderböcker? På vilket sätt i så fall och för vem? För igenkänning eller för att lära privilegierade barn att alla inte har det så bra? Kan man ana någon fråga om varför? Det var frågor jag fick när jag läste bilderböcker skrivna av Elin Johansson, Uje Brandelius, Kajsa Gordan och Eva Staaf.

TEXT JANE MORÉN

Hemma hos Harald Henriksson, heter Uje Brandelius debut. Den kom ut 2018 på Lilla Piratförlaget med illustrationer av Clara Dackenberg och handlar om en ensam mamma och hennes dotter som bor i en förort. Harald Henriksson är sonen till en välbeställd mamma i villa. Hemma hos Harald Henriksson städar flickans mamma. Det är för övrigt bara Harald som har ett namn i boken. Medan mamman städar hemma hos den politiskt medvetna vänsterfamiljen, leker flickan med Harald Henriksson. Han har många fina leksaker. Leksaker flickan drömmer om att också ha men som hennes mamma inte har råd med. Speciellt en leksak som hon dessutom hittar bortglömd i en säck hos dem. Tänkta läsare är barn runt fem år och deras föräldrar.

– Jag ville göra en bok där bilderna spelade huvudrollen och jag ville ge barn insikt om att världen är orättvis.

Jag frågar honom om jag tolkat rätt: är han kritisk mot den medvetna vänsterfamiljen som verkar blind för ojämlikheten i relationen?

– Kanske inte kritisk, snarare konstaterar jag att ekonomisk ojämlikhet inte har något med hur fina värderingar du har. Men att det blev en så pass politisk bok, det antar jag har att göra med att allt jag gör blir politik.

HEMMA HELA SOMMAREN är Elin Johanssons andra bilderbok, utgiven 2018 på Rabén & Sjögren och illustrerad av Ellen Ekman. Den handlar om en flicka och hennes ensamstående mamma som bor i en lägenhet. När boken börjar har flickan på sommaravslutningen just berättat för sina kompisar att hon ska på safari i sommar. Något hennes mamma inte vet något om, utan som hon sagt för att de andra barnen berättat om resor de ska göra, till exempel till Thailand. Så

Allt jag gör blir politik.

Uje Brandelius Foto: Stefan Tell

Elin Ekman och Elin Johansson Foto: Göran Segeholm

Jag fick barn tidigt och pluggade väldigt länge och har därför erfarenhet av att inte ha det så fett. Men jag kände också att det fanns ett behov av böcker på det här temat för den här åldersgruppen

mamman gör så gott hon kan, ordnar ett slags safari i den närbelägna skogen. De har det bra på sommaren, trots att de inte kan göra det de andra barnen på förskolan kan och i slutet av boken träffar flickan en av de som skulle resa till Thailand, i skogen där hon själv är, vilket visar att flickan inte är ensam om att inte resa någonstans, fler familjer har inte råd med dyra resor. Jag frågar Elin vad hon velat uppnå med boken.

– Min tanke var att låta barnet som berättar vara ett subjekt och inte ett offer. Alltså någon man kan identifiera sig med. Det tänker jag är viktigt för de läsare som har det som familjen i böckerna. Sen kan de förstås ändå användas för att skapa förståelse hos mer privilegierade.

Elin Johansson hämtar en del av materialet från den tid hon som studerande tillfälligt hade det dåligt ekonomiskt ställt.

– Jag fick barn tidigt och pluggade väldigt länge och har därför erfarenhet av att inte ha det så fett. Men jag kände också att det fanns ett behov av böcker på det här temat för den här åldersgruppen. Böcker som skulle gå att känna igen sig i och som skulle skildra "fattigdom", men utan att vara nattsvarta.

Jag frågar henne om hon tror barn kan vilja ha svar på varför de är fattiga när andra inte är det.

– Jag vet inte om barn undrar varför de inte har råd, jag har hört några barn fråga det, men inte så många. Kanske är det mest barn från familjer som alltid har råd som undrar?

Elin Johansson tror att hennes läsekrets omfattar många.

– Jag tänker egentligen att målgruppen är bred, antingen känner man igen sig i boken eller också upptäcker man att

familjer ser olika ut och att vi har det olika. Fast lite mer skriver jag nog för de som känner igen sig.

JAG PRATAR OCKSÅ lite med Kajsa Gordan. Hon tycker att det finns många barnböcker med klassperspektiv.

Vi pratar lite om en av hennes böcker, *Kjelle reser till Indien*.

Den handlar om en normalbortskämd svensk hund som reser med sin människofamilj till Indien på semester. I Indien går hundar inte på hunddagis utan strövar fritt utan koppel. Det får Kjelle veta när han reser till Indien.

Men man behöver ju faktiskt inte resa till Indien för att träffa familjer som inte har råd med hunddagis tänker jag, och frågar Kajsa vad hon tänkte när hon skrev boken. För vilka barn är boken tänkt? Vad vill hon att boken ska förmedla?

Kajsa Gordan vill först och främst berätta en bra story för barnen. I den berättelsen vill hon sedan ta in perspektiv som breddar barnens förståelse för olika levnadsförhållanden. Böckerna om Kjelle låter en privilegierad hund berätta.

– Jag tror att mina läsare identifierar sig med Kjelle – men inte bara – om boken fungerar kan man känna empati och skifta perspektiv. Och man kan kanske känna igen sig i båda på olika sätt? *Kjelle åker till Indien* används bland annat av "Läsa för integration" i förskolor och skolor. Den väcker diskussioner hos barn och det är jag glad för.

Jag läser även *Sonja och julen* som beskrivs som en bok där man i fattigdomen tar fasta på det positiva istället för det negativa och ordnar en fin jul med fiffiga lösningar. Jag frågar Kajsa om hon tror att barn också kan undra varför just de är fattiga?

Kajsa Gordan Foto: Berghs förlag

Jag är inte särskilt förtjust i böcker som har ett "ärende" i första rummet. [...] Det får inte vara kolsvart. Det måste finnas ett ljus, ett hopp, en möjlighet till förändring.

– Jag är inte särskilt förtjust i böcker som har ett "ärende" i första rummet. Det måste vara en bra historia och karaktärer som man känner för och med. Sen tror jag att man kan berätta om nästan vad som helst, om det görs på rätt sätt. Det får inte vara kolsvart. Det måste finnas ett ljus, ett hopp, en möjlighet till förändring.

TILLY SOM TRODDE ATT, av Eva Staaf, med illustrationer av Emma Adbåge, utgiven 2014 på Rabén & Sjögren, nominerades till Augustpriset och i beskrivningen kallas den samhällskritisk. Den berättar om två barn som alltid bott på samma plats i samma lägenhet. En dag börjar barnen fundera på hur det är att bo någon annanstans, och leva på andra sätt än de gör. Man får därför följa med dem runt i huset och kika in hos de olika familjerna. Man får bland annat se hur det är hos pappan som inte gillar att städa, hos familjen som alltid har massa folk som kommer och går, hos mamman som mår dåligt, hur tiggaren utanför affären har det och hos ensamma mamman som inte har mat i kylskåpet. Hon illustreras som en mamma som står och röker under köksfläkten. Jag har tyvärr inget svar att presentera i denna artikel om varför den fattiga mamman porträtterats just på det sättet, jag har försökt få kontakt med illustratören.

Till slut frågar jag en barnbibliotekarie om några fler böcker om klass än de jag redan hittat. Hon blir betänksam, de böcker jag redan fått tag i är de hon tänkt föreslå. Hon letar i lådorna i det gulligt inredda barnbiblioteket och kommer tillbaka med tre böcker. Den ena handlar om en flicka med en psyksjuk mamma. Den andra är en bok om en flicka som får kontakt med en hemlös tjej utanför sitt hus och hur

hon hjälper henne i smyg, ger henne sin pappas mössa och vantar bland annat. Den tredje handlar om en mamma som åker iväg på roadtrip med sin dotter men glömmet plånboken.

Enligt bibliotekarien är det efterfrågan på böcker främst om genus och olika funktionshinder. Hon upptäcker när hon försöker göra en sökning på klass, att klass faktiskt inte ens finns som sökord i deras bibliotekskatalog.

ATT BARN BEHÖVER undervisas i att världen är orättvis det visste jag inte. Växer man upp i en familj med lågavlönade föräldrar är det något som finns därifrån början - många saker, aktiviteter och platser är för andra, en annan sorts människor, en annan klass människor. Klasskillnaderna finns där från början.

Efter att ha läst dessa böcker kan jag konstatera att ambitionen har varit bra, det är fina berättelser, men att klass i vissa böcker blir tydligt även i berättande om just klass, från ett ovanifrånperspektiv. Jag får bitvis en känsla av att fattigdom ses som en livsstil, som en slags identitet, att den till och med kan uppfattas som självvald- mamman som inte har mat i kylskåpet men står och röker under fläkten.

Eller som en utmaning: hur du får pengarna att räcka om du är en fattig mamma. Genom att placera klasskillnaderna långt bort- hundarna i Indien- blir också många barn i ekonomiskt utsatta familjer här hemma osynliggjorda.

Det behövs alltså fler barnböcker som berättar från ett underifrånperspektiv, där Elin Johanssons böcker om den ensamma mamman och Uje Brandelius om städerskans barn är en bra start på ett sådant perspektiv. **K**

Vardagar 2

Ulf Lundell
Wahlström & Widstrand (2019)

Den senaste skilsmässan smärtar ännu. Han funderar om han över huvud taget ska ha "så kallat sex" mer i sitt liv. Lundell fortsätter samtidigt att skapa svarta rubriker. Tidigt i våras greps han för rattfylleri. Nästan 20 år av total nykterhet räckte inte hela vägen fram. Det har förekommit återfall tidigare. Denna händelse inträffade efter att han satt punkt för *Vardagar 2*. Vi kan nog räkna med att den dyker upp i nästa bok.

Vardagar 2 består av totalt 671 sidor dagboksanteckningar, varvat med löst sammanhängande minnen från barndomen och uppväxten på Lundagatan och i egnahemsvillan i Saltsjö-Boo. Det var där i 1950- och 60-talets solsken som han formades och fick chansen att förverkliga sina drömmar. Då var den kollektiva självkänslan i arbetarklassen av en annan art än nu.

Vi får följa Lundell under hela fjolåret, med undantag för februari och mars. Han är sig lik. Lundell varvar högt med lågt, storpolitik med det mest triviala som dammsugning. Ja, det är verkligen tvära kast. Först skriver han upprört om den kommunist/kapitalistiska supermakten Kinas framfart i världen för att avsluta stycket med att programledaren Rickard Olsson fått sparken från *Vem vet mest?*

I bokens början berättar han om modern som till slut går bort i en ålder av nästan 100 år. Det är hans syster som är hos henne på slutet. Själv håller han sig undan. Varför han gör så får vi ingen förklaring till. Modern stod honom närmare på många sätt än fadern. Han skriver exempelvis mycket kärleksfullt om sin mormor.

Det finns fortfarande uppenbara smärtpunkter i relationen till hans far Gerhard. Lundell återkommer till det flera gånger i boken. Han sörjer att de inte kunde nå varandra efter att Ulf blev tonåring och gick sina egna vägar. Han hade ingen dålig barndom, fadern var som många andra i samma generation, men när något gick snett bestod bestraffningen i kompakt tystnad, utfrysning från faderns sida. Lundell tror sig ha hittat en av förklaringarna till hans eget mörker, svartsjukan och demonerna som förstört mycket under resans gång.

Det är som om motorn och drivkraften i allt hans skapande är ett försök att få bekräftelse från fadern. Det är skrämmande hur starkt påverkade vi är av föräldraskapet. Att vi alla kan älta både oss själva och andra närstående människor ända fram till slutet.

Hur Lundell själv har det med relationen till sina egna barn är han knapphändig om men i slutet skriver han följande när han summerar 2018: "Sams med barnen igen får väl också räknas. Dom har väl insett att jag faktiskt älskar dom trots att jag bor här som en gubbe i en stubbe tvär och faktiskt rätt rejält vilsen i pannkakan ..."

Vad är det som fascinerar med Ulf Lundell? Det är nog den oborstade och raka ärligheten, trots allt. Han visar upp motsägelserna, att myntet alltid har två sidor. Konsten att överleva i mer än 40 år i offentligheten – när han

samtidigt i grunden är en ljusskygg enstöring – är ju en bedrift i sig.

Han har å ena sidan en makalös lång karriär bakom sig som författare, artist och konstnär. Å andra sidan har han genomgått flera skilsmässor, brottats med sin alkoholism, lever i dag i ensamhet. Mitt i all denna enorma mängd text dyker hans livsvisdom upp på bara en enda rad. «Låt oss leva, älska, dricka, äta och sen dö.» Större än så är nog inte livets mening tycks han mena. Under tiden kan en förstas engagera sig i stort som smått för att hålla lågan vid liv.

Gråsossen Ulf Lundell fortsätter därför att kritisera borgerligheten, marknadsliberalerna och Sverigedemokraterna. Han sitter framför teven, lyssnar på radion, läser massor av tidningar och böcker. Han kommenterar hela förra årets nyhetsflöden från Avicis självmord, krisen i Akademien, torrsummarens, riksdagsvalet, regeringsförhandlingarna, Donald Trump till kritiken mot att svärsonen Mikael Persbrandts fick läsa dikten *Nyårs-klockan* i televisionen.

Han håller sig à jour med vad som skrivs om på de stora tidningarnas kultursidor. Han blir om vartannat glad, arg, trött, blasé och uttråkad av det politiska och kulturella tillståndet i landet. Ulf Lundell förvandlas emellanåt till en veritabel citatmaskin.

Förra årets *Vardagar* blev en framgång bland både läsare och kritiker. Uppföljaren är tyvärr inte lika stark. Det blir lite långråkigt och sömningt ibland. Men här finns åtskilliga vardagliga men likt förbaskat magiska händelser skildrade, som när en man på bilbesiktningen plötsligt deklamerar två egna dikter för en häpen men smått road Ulf Lundell.

Ulf Lundén

Prenumerera på KLASS! 200 kr / 4 nr

Betala din prenumeration genom att föra över pengar till vårt plusgirokonto 29 00 50 - 4. På inbetalningskortet skriver du namn, adress och e-postadress och att det gäller en prenumeration.